

KNPV-najaarsvergadering op 27 november 2002

Naar een geïntegreerde productie Samenvattingen van de voordrachten

De praktijk: Hoe geïntegreerd wilt U het hebben? Ziekten en plaagbestrijding in de tomatenteelt

*Bart van den Bosch,
tomatenteler te Bleiswijk*

De tomatenteelt in Nederland vindt plaats in kassen waar op een zeer intensieve manier gewerkt wordt. Door een hoge inzet van arbeid, energie en kapitaal wordt er een hoge opbrengst van kwalitatief hoogstaande tomaten gerealiseerd. Maar een kas met een goed groeiend, voedselrijk gewas is aantrekkelijk voor diverse insecten en schimmels.

De teelt in kassen biedt een aantal goede mogelijkheden om plagen biologisch aan te pakken. Insecten waartegen biologische bestrijders voorhanden zijn, worden op deze wijze aangepakt. Door ervaring en deskundige begeleiding worden er goede resultaten gehaald en beperkt het insecticidegebruik zich tot pleksgewijze bijsturing.

Schimmel-, bacterie- en virusziekten kunnen het best preventief d.m.v. klimaat- en hygienemaatregelen buiten de deur worden gehouden. Bij een aantasting is een behandeling met een plantmedicijn de enige remedie.

Afnemerseisen spelen een steeds belangrijkere rol in de mate waarin een teler bepaalde gewasbeschermingsmaatregelen al dan

niet toepast. Te denken valt aan: afkeuring op basis van dierlijke aantasting of vervuiling voor Japan en Taiwan, het verbod op een groot aantal fungiciden bij export naar Amerika, strikte hygiëne voor Engeland, Eurep-Gap regels in Europa, enz. enz.

Knelpunten voor succesvolle geïntegreerde teelt zijn er genoeg; biologische bestrijders bestaan niet voor elke plaag, chemische correctiemiddelen zijn niet voor elke ziekte of plaag voorhanden, toelatingen van nieuwe middelen verlopen vaak traag en ook al zitten we onder glas, het buitenklimaat moet ook een beetje meewerken.

Ieder jaar is anders maar steeds worden er weer stapjes gezet naar een teeltmethode die minder afhankelijk is van plantmedicijnen en die meer de natuur zijn werk laat doen.

De praktijk: Geïntegreerde landbouw

Wim Harders, akkerbouwer te Smilde

Mijn inleiding begint met een poging om het begrip geïntegreerde landbouw te omschrijven als: *Landbouw bedrijven met als kaders, een zo hoog mogelijke kwalitatieve en kwantitatieve opbrengst tegen zo min mogelijke kosten en zo laag mogelijke milieubelasting.* Dit moet bereikt worden doordat de inzet van kennis en

hulpmiddelen zo efficiënt mogelijk gebeurt.

In mijn inleiding zal ik dat toelichten met mijn ervaringen op ons akkerbouwbedrijf in Smilde waar we zetmeelaardappelen, suikerbieten, graan en parijse peen verbouwen.

Witte schimmel

*Sjaak Langeslag, Voorzitter
LTO-werkgroep
Gewasbescherming*

Geïntegreerde gewasbescherming is een witte schimmel: een pleonasme. Volgens de lijst van gewasbeschermingskundige termen (*Gewasbescherming 16, december 1985; suppl. nr. 1*) is 'gewasbescherming' *het geheel van maatregelen gericht op het beneden aanvaardbare grenzen brengen of houden van ziekten, plagen en andere schadelijke factoren bij de teelt van gewassen en het beheer van (andere) vegetaties.* Geïntegreerde gewasbescherming is blijkbaar in de plaats gekomen van het begrip 'geïntegreerde bestrijding': *de toepassing in combinatie van zoveel mogelijk-milieuvriendelijke methoden ter beperking van de populaties van schadelijke organismen of virussen.* De toelichting meldt dat bij deze bestrijdingswijze vooral moet worden gedacht aan bedrijfshygiënische maatregelen (waaronder het gebruik van gezond uitgangsmateriaal en vruchtwisseling), resistentie en biologische, chemische en geleide bestrijding.

De sprekers Sjaak Langeslag (LTO-Nederland) en Bart van den Bosch (toespreker) tijdens de KNPV-najaarsvergadering (foto P.A. Oomen).

Ook geïntegreerde productie is een witte schimmel. Productie is namelijk het resultaat van het handelen van een ondernemer waarbij hij zaken als bodem en bemesting; techniek en bewaring; sortimentskeuze; arbeid en kapitaal; mogelijkheden van wet- en regelgeving; gewasbescherming; markt- en afzetmogelijkheden *etc.* combineert tot een geheel, dus integreert. Bij het begrip 'geïntegreerde productie' gaat het er blijkbaar om dat boer en tuinder nog een extra component moeten toevoegen in de productie, namelijk de wens van burger en consument over veiligheid voor het milieu en voor zichzelf. Voor de hedendaagse ondernemers in land- en tuinbouw is dit vanzelfsprekend; hij is er als ondernemer op uit producten te leveren waarover geen twijfel is. Boer en tuinder willen open zijn over hun doen en laten, dit borgen via certificering, inkopen van gecertificeerde leveranciers, en leveren aan gecertificeerde afnemers zodat ook consument en burger zekerheid hebben dat het goed geproduceerde daadwerkelijk ook goed geleverd wordt. LTO Nederland stimuleert en steunt boer en tuinder in dit proces. Wat boer en tuinder verder nodig hebben is helderheid over (haalbare) eisen, voldoende instrumentarium voor hun bedrijfsvoering, rendement,

en het begrip van de omgeving dat zij opereren in een mondiale markt en dat gewasbescherming slechts een van de vele facetten is in de productie. Wat zij niet nodig hebben zijn idealisten, dromers en betweters die op zijn stoel willen zitten zonder rekening en risico te dragen.

Geïntegreerde gewasbescherming - rol van de overheid

Piet Soons, Ministerie LNV, Den Haag

Geïntegreerde gewasbescherming kan worden aangemerkt als een teeltpraktijk waarbij zoveel mogelijk wordt voorkomen dat de noodzaak ontstaat ziekten en plagen te bestrijden met gewasbeschermingsmiddelen. Voor de overheid is geïntegreerde gewasbescherming geen beleidsdoel. Het beleid van de overheid is gericht op een 'hoger' doel: duurzame landbouw.

De landbouw, waaronder hier begrepen de teelt van plantaardige producten, vervult in Nederland enkele belangrijke functies. Zij draagt bij aan de biodiversiteit en

de instandhouding van een aantrekkelijk en gedifferentieerd landschap. De landbouw is ook leverancier van hoogwaardige food- en non-foodproducten, zij draagt wezenlijk bij aan het nationale product en zij is een bron van werkgelegenheid. De landbouw heeft daarmee een algemeen maatschappelijke functie. Behoud van de landbouw is daarom niet alleen voor de betrokken ondernemers van belang, maar ook voor de samenleving als geheel.

Een duurzame gewasbeschermingspraktijk wordt beschouwd als een voorwaarde voor duurzame landbouw. Gewasbescherming wordt als duurzaam aangemerkt als zij het milieu niet onaanvaardbaar belast, geen gevaar oplevert voor de gezondheid van consumenten en werknemers en indien zij voldoende rendabel is. Gewasbescherming zal duurzamer zijn naarmate beter aan deze voorwaarden wordt voldaan.

Wat kunnen ondernemers en overheid doen om de duurzaamheid van de gewasbeschermingspraktijk te verbeteren? Voor ondernemers is toepassen van geïntegreerde gewasbescherming een passend antwoord. Een ondernemer kiest daar echter niet vanzelfsprekend voor: dat moet voordelen hebben, zoals een betere toegang tot huidige of toekomstige afzetmarkten. Prikkel kunnen ook uitgaan van een 'noodsituatie': er is bijvoorbeeld geen toelating meer voor een noodzakelijk middel. Vraag is wat de overheid kan doen en moet doen om ondernemers te prikkelen. Voor de inzet van de overheid zijn twee sporen te onderscheiden: het toelatingsspoor en het gebruiksspoor.

Toelatingsspoor

Wat de overheid kan en moet doen in het toelatingsspoor, is de regels voor de toelating van middelen in overeenstemming brengen met

normen en criteria die zijn vastgelegd in de Gewasbeschermingsrichtlijn. Dat proces is sedert 1993 gaande en zal als resultaat hebben dat de toelating van alle middelen met 'slechte duurzaamheidseigenschappen' naar verwachting aan het eind van deze decade is verval- len. In het ergste geval kunnen als gevolg hiervan teelten onmogelijk worden. Een positiever scenario is dat het telers prikkelt tot een meer geïntegreerde aanpak van hun teelt.

Gebruiksspoor

Wat de overheid kan doen in het gebruiksspoor is te bevorderen dat het gebruik van toegelaten midde- len tot het nodige wordt beperkt. Vrijblijvend is die inzet overigens niet: het zesde Milieu-actiepro- gramma van de EU verplicht lid- staten plannen te maken voor een thematische strategie inzake een duurzaam gebruik van gewasbe- schermingsmiddelen. Binnen het gebruiksspoor ligt een aantal aan- grijpingspunten voor actie. Een ef- fectief instrument dat reeds opera- tioneel is, is het Lozingenbesluit. Een instrument dat reeds lang toe- passing vindt is onderzoek. Daar- voor is tot 2005 jaarlijks ca. 8 mil- joen euro beschikbaar.

Een derde weg die de overheid kan bewandelen om telers te prikkelen tot toepassing van geïntegreerde gewasbescherming loopt via de markt. Teneinde de vraag naar bio- logisch geteelde producten te sti- muleren loopt momenteel een campagne 'Biologisch, eigenlijk heel logisch', waarin de overheid participeert. Dat zou in principe ook kunnen voor geïntegreerd ge- teelde producten.

De overheid kan ook gebruik ma- ken van particuliere certificatie- stelsels teneinde daarin bepalin- gen te doen opnemen die van telers een gematigd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen ei- sen. In de nota Zicht op gezonde

teelt is zwaar ingezet op dit instru- ment, met daarin ook een belang- rijke rol voor de overheid. De in- zichten van het nieuwe kabinet over de rolverdeling tussen over- heid en markt hebben inmiddels geleid tot heroverweging van dit beleidsinstrument.

Een vierde instrument is voorlich- ting. Ook hierin zijn in de loop van jaren de inzichten in de rol van de overheid gewijzigd. Op dit mo- ment is de inzet van de overheid in de verspreiding van kennis over geïntegreerde gewasbescherming beperkt tot ondersteuning van particuliere demoprojecten.

Kan en moet de overheid meer doen?

Daarover lopen de opvattingen uiteen. Een organisatie als de Stichting Natuur en Milieu bij- voorbeeld vindt dat de overheid veel meer gebruik moet maken van haar mogelijkheden om via regelgeving bij toelating, of door normering in het kader van certifi- cering, een meer geïntegreerde ge- wasbeschermingspraktijk af te dwingen. Zo zou de overheid bij de beoordeling van aanvragen voor toelating niet alleen moeten toetsen aan de thans vastgestelde cri- teria, maar zou zij ook rekening moeten houden met de beschik- baarheid van minder schadelijke middelen of met mogelijkheden om de betreffende teelt te realise- ren zonder het gevraagde middel te hoeven gebruiken. De overheid onderzoekt momenteel in hoever- re deze zgn. alternatieventoets past binnen te stellen juridische, uitvoeringstechnische en bedrijfs- economische randvoorwaarden.

Bij telers is vooral zorg over be- houd van mogelijkheden om ziek- ten en plagen het hoofd te kunnen blijven bieden en bestaat uit dien hoofde vrees voor een verenging van het beschikbare middelenpak- ket. Wat certificering betreft ziet het landbouwbedrijfsleven geen

rol voor de overheid bij het vast- stellen van certificeringseisen.

Wat vindt de overheid zelf over de voortgang in de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming? De huidige bewindslieden van LNV en van VROM zijn van me- ning dat gestreefd moet worden naar een praktijk waarin zo weinig mogelijk en liefst helemaal geen schadelijke bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. En dat een sa- menhangend pakket aan maatre- gelen moet worden ontwikkeld om de gewasbescherming duurzamer te maken; daarvan maakt ook deel uit het zoeken naar een oplossing voor serieuze knelpunten die zich momenteel voordoen in de be- heersing van plagen en ziekten bij bepaalde teelten. Over de uitwer- king van die brede aanpak zijn de bewindslieden momenteel in ge- sprek met betrokken organisaties.

Naar een geïntegreerde productie: De rol van het onderzoek

Martin Kropff

Wageningen Universiteit en Research Centrum, Plant Research International, Postbus 16, 6700 AA Wageningen

In de afgelopen decennia heeft het onderzoek een belangrijke rol ge- speeld bij het innovatieproces in de land- en tuinbouw. De vragen die aan het onderzoek worden ge- steld zijn in die periode sterk ver- anderd. Nu gaat het op het gebied van de gewasbescherming om nieuwe innovatieve oplossingen voor specifieke problemen én een geïntegreerde aanpak.

Het onderzoek draagt bij door ver- diepende en toegepaste kennis te genereren op het gebied van:

1. preventieve maatregelen
2. betere, slimmere en schonere bestrijdingsmethoden
3. efficiënte detectiemethoden

4. betere beslissingsondersteuningsmethoden op teelt- en bedrijfsniveau

Er zijn veel voorbeelden van succesvolle innovaties op grond van onderzoek, zoals de biologische bestrijding in de glastuinbouw. Maar veel energie is er nu nodig om geïntegreerde productie mogelijk te maken waarbij doelstellingen vanuit de markt (consumment) en overheid kunnen worden gerealiseerd. Daarom heeft er ook in het onderzoek een omslag plaatsgevonden door de koppeling van toegepast (Praktijkonderzoek Plant en Omgeving), strategisch (Plant Research International) en fundamenteel (Wageningen Universiteit) onderzoek in één kenniseenheid. Daardoor kan op een nieuwe manier gezocht worden naar oplossingen op het gebied van bijvoorbeeld duurzame groene productieketens. Het onderzoek is gebaseerd op het principe van gezamenlijke innovatie met de praktijk. Integraal onderdeel van de onderzoeksprogramma's is een communicatieprogramma zodat onderzoeksresultaten snel beschikbaar komen voor een brede groep telers.

Geïntegreerde productie; de rol van de toeleverende bedrijven

Leo Melissen, directeur AGRODIS (voordracht door Gerard Top)

Geïntegreerde productie is de enige productie die in de toekomst in Nederland een plaats heeft. Ontwikkelingen op de markt maken dit onvermijdelijk en daarnaast zorgen meer en meer andere partijen voor druk richting geïntegreerde productie. Voor de toeleverende sector is dit eenvoudigweg een gegeven. De

primaire sector zal in dit land steeds de 'licence to produce' moeten blijven verdienen. Onze klanten zullen hier op in moeten spelen en daarbij willen wij hen graag bij ondersteunen. Daarmee is echter nog niet het hele verhaal verteld. AGRODIS spant zich graag in voor geïntegreerde productie, maar maakt zich wel grote zorgen over de randvoorwaarden.

Bij geïntegreerde productie gaan wij uit van een dusdanige combinatie van gewasbeschermingsmaatregelen dat een rendabele productie mogelijk is. Dat betekent in de praktijk dat in veel situaties de inzet van chemische middelen eenvoudigweg noodzakelijk is. Mede als gevolg van het Nederlandse toelatingsbeleid doen zich hier nu grote problemen voor. AGRODIS vraagt niet alleen om oplossingen hiervoor maar probeert daar zelf een steentje aan bij te dragen. Zo is AGRODIS de initiatiefnemer van de Stichting Trustee Bijzondere Toelatingen die in het leven is geroepen om derden uitbreidingen aan te vragen. Daarnaast heeft AGRODIS een borgingsysteem (RCS), voor de toeleverende bedrijven opgezet. Dit certificeringssysteem (dat wordt uitgevoerd door de Stichting RODIS) biedt mogelijkheden om extra borging te verzorgen voor de levering van middelen. Hierdoor ontstaat een gesloten gewasbeschermingsketen wat er toe bijdraagt dat noodzakelijke correctiemiddelen op een verantwoorde wijze ter ondersteuning van geïntegreerde teelt behouden kunnen blijven.

Als het ondersteunende middelenpakket er in voldoende mate is, ziet AGRODIS grote mogelijkheden voor een verdere verduurzaming van de productie. De leden van AGRODIS zijn graag bereid om hun klanten daarbij met raad en daad te ondersteunen.

De bijdrage van de gewasbeschermingsmiddelenindustrie aan geïntegreerde productie

Maritza L.C. van Assen, secretaris Nefyto

Als ontwikkelaar, producent, distributeur en kennisleverancier van chemische gewasbeschermingsmiddelen beschouwt de industrie het als haar taak en verantwoordelijkheid om een actieve bijdrage leveren in de reeds ingezette overgang naar geïntegreerde productiemethoden. Geïntegreerde productiemethoden zijn essentieel voor een duurzame land- en tuinbouw. Gezien de belangrijke plaats die chemische gewasbescherming ook in de toekomst in geïntegreerde teeltsystemen zal innemen, blijft de industrie investeren in innovatieve ontwikkelingen.

De belangrijkste bijdrage op dit punt is de ontwikkeling van nieuwe werkzame stoffen, die effectiever en selectiever zijn en tegelijkertijd een gunstiger (eco)toxicologisch profiel hebben. Ook op formuleringsgebied is er sprake van belangrijke innovaties. Bijvoorbeeld de zaaizaadcapsulering en de overschakeling naar granulaten hebben de emissie naar het milieu aanzienlijk verlaagd. Het is steeds belangrijker geworden de inpasbaarheid van chemische middelen in geïntegreerde systemen te kennen. De gewasbeschermingsmiddelenindustrie onderzoekt daarom de effecten van haar middelen op natuurlijke vijanden die in biologische bestrijdingssystemen worden ingezet. Permanent wordt gewerkt aan optimalisatie van de producten, zowel wat betreft formulering en toegepaste hulpstoffen als aspecten zoals dosering, toepassingstijdstippen en toepassingstechnieken. De industrie

neemt vanuit de Product Stewardshipgedachte deel aan tal van vrijwillige initiatieven om een verantwoord gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te stimuleren.

Voor een zo sterk gereguleerde

sector als gewasbescherming is het belangrijk dat het overheidsbeleid innovatieve ontwikkelingen stimuleert die een bijdrage leveren aan geïntegreerde productiesystemen. Zowel nationaal als binnen de Europese Unie, waar wordt gewerkt aan een thematische strate-

gie voor het duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, zal de gewasbeschermingsmiddelenindustrie dan ook graag een bijdrage aan de discussies over toekomstig beleid en regelgeving leveren.